

2008MME165 bijlage

Actieprogramma Duurzaamheid & Programma Klimaat op Orde

Kwartaalrapportage: 3^e kwartaal 2008

6 oktober 2008

Inleiding

Naar een toekomstbestendige provincie Utrecht

Utrecht: klaar voor de toekomst! Onder dat motto werken we aan een toekomstbestendige provincie. Dat betekent dat we de provincie zo goed mogelijk willen voorbereiden op de toekomst, en dat we bij al onze beslissingen en acties rekening houden met de gevolgen voor de toekomst. Duurzame ontwikkeling is daarbij het sleutelbegrip. Ontwikkelen met het oog op de toekomst, in samenwerking met al onze partners en op ieder denkbaar onderwerp. Klimaatverandering en duurzame energie krijgen daarbij onze bijzondere aandacht omdat wij deze onderwerpen als de belangrijkste uitdagingen voor de toekomst zien.

Actieprogramma Duurzaamheid:

Het actieplan duurzaamheid is bedoeld om op een breed scala aan provinciale beleidsterreinen te experimenteren met duurzame beslissingen en activiteiten. Denk aan schonere vormen van transport (mobiliteit), levensloopbestendige wijken (wonen, ruimtelijke ordening), duurzaam ondernemen (economie). Het actieplan duurzaamheid is dan ook zowel op externe partijen als de eigen organisatie gericht.

Klimaatprogramma “Klimaat op Orde”

Het programma Klimaat op Orde bestaat uit een aantal concrete projecten en processen die moeten leiden tot een *klimaatbestendige* en *klimaatneutrale* en daarmee toekomstbestendige provincie Utrecht. Dit programma richt op zowel de ruimtelijke vraagstukken en het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering, als het versterken van samenwerking en innovatie om de uitstoot van broeikasgas te reduceren. Omdat klimaatverandering vraagt om snelle actie, maar er (zeker op het ruimtelijk terrein) nog veel kennis moet worden opgebouwd werkt het programma, dat bestaat uit meerdere deelprojecten, onder het motto Doen en Leren.

Inhoudsopgave

Actieplan Duurzaamheid kwartaalrapportage 3^e kwartaal 2008

blz. 3

Programma Klimaat op Orde kwartaalrapportage 3^e kwartaal 2008

blz. 7

Kwartaaloverzicht stand van zaken Actieplan duurzaamheid

Samenvatting

Op 18 februari 2008 hebben Provinciale staten het Actieplan Duurzaamheid vastgesteld. Het Actieplan Duurzaamheid wil de provinciale organisatie en haar stakeholders inspireren tot het zetten van stappen op het gebied van duurzame ontwikkeling. Initiatieven in deze richting ondersteunen we met als doel deze een trede hoger op de duurzaamheidladder (DO-ladder) te krijgen.

Daarnaast wordt het maken van een duurzame afweging een vast aandachtspunt binnen beleid, uitvoering en bedrijfsvoering. Het Actieplan Duurzaamheid richt zich op verschillende beleidsterreinen en op de bedrijfsvoering. Daarmee is het vergelijkbaar met het Programma Klimaat Op Orde. Daar waar het Klimaatprogramma zich focust op de Planet kant van duurzaamheid streeft het Actieplan Duurzaamheid naar een integrale invulling van People, Planet en Profit.

Deze rapportage geeft de stand van zaken per 1 oktober 2008 weer.

Doelen

- Zelf het goede voorbeeld geven door (onder andere) een duurzame bedrijfsvoering
- Duurzaamheid tot een belangrijk afwegingscriterium maken voor al onze beslissingen en acties; het actieprogramma biedt hier de benodigde gereedschappen voor
- Onze externe partners stimuleren en ondersteunen bij hun duurzame ambities

Financiën:

	2008	2009	2010	2011	Totaal per activiteit
Uitwerken DO-ladder	€ 77.000	--	--	--	€ 77.000
Verduurzamen bestaande projecten	€ 125.000	€ 1.625.000	€ 1.625.000	€ 1.625.000	€ 5.000.000
Nieuwe projecten	€ 125.000	€ 1.625.000	€ 1.625.000	€ 1.625.000	€ 5.000.000
Ambitiestatement LvDO en uitvoering "leeractiviteiten"	€ 45.000	€ 65.000	€ 65.000	€ 65.000	€ 240.000
Communicatie en voorlichting	€ 75.000	€ 125.000	€ 125.000	€ 125.000	€ 450.000
Monitoring en verslaglegging	€ 70.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 250.000
Totaal per jaar	€ 517.000	€ 3.500.000	€ 3.500.000	€ 3.500.000	€ 11.017.000

Hieronder staat per actie uit het actieplan duurzaamheid beschreven wat de stand van zaken op 1 oktober 2008 is.

1. Afwegingskader: DO-ladder

Omschrijving en toelichting

Inhoud en methodiek ontwikkelen die gebruikt gaat worden bij het zichtbaar maken van het duurzaamheidsniveau van verschillende activiteiten, projecten en beleidsvoornemens.

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Voorstel voor afwegingskader en wijze van gebruik en invoering

Rapportage over 3^e kwartaal 2008

Afwegingskader is vormgegeven en in overeenstemming met het systeem van de staat van Utrecht gebracht. Vanuit diverse gemeenten is interesse in dit kader voor duurzame ontwikkeling omdat het inzichtelijk maakt waar het bij DO allemaal om kan gaan. Tot zover is het een inspiratiekader om projecten verder te verduurzamen. Binnen de projecten van de DO-ladder wordt het als zodanig bijvoorbeeld gebruikt voor het duurzaam inkopen en aanbesteden (catering, schoonmaak, ongediertebestrijding, afvaltransport..), het in beeld brengen van de mate van duurzaamheid van het provinciale wegenbeheer, en het cradle to cradle maken van de provinciale ICT voorziening. Afsproken is dat het afwegingskader gebruikt zal worden tijdens de conferentie Samen op weg naar 2040 om te inspireren tot duurzame eerste stappen.

Als beoordelingskader voor de mate van duurzaamheid van projecten en voorstellen en de score van projecten op de DO-ladder is het nog niet geschikt. Daartoe is een verdere aanscherping en weging op bestuurlijk niveau noodzakelijk. Door bestuurswisseling is het verder betrekken van PS en GS uitgesteld naar laatste kwartaal.

Vooruitblik op 4^e kwartaal 2008

Verdere uitwerking van het afwegingskader naar een duurzaamheidscore (maat van de ladder) en duurzaamheidstoets (minimumeisen). Heldere en communiceerbare criteria voor mate van duurzaamheid ontwikkelen.

Vaststellen van visie en samenhang m.b.t. duurzaamheid binnen de provinciale scope en verantwoordelijkheid.

Betrekken van PS, GS, Management en vertalen naar de dagelijkse praktijk van bestuur, management en afdelingen. Hierin het werken met een afwegingskader centraal zetten: welke rol kennen we een dergelijk instrument toe, wat betekent dit voor mijn taken, welke middelen zijn (extra) nodig, bewaken van de samenhang op het gebied van duurzaamheidsactiviteiten.

Financiën 2008

Middelen voor de uitwerking van de DO-ladder zijn voor 85% besteed

2. Verduurzamen van bestaande projecten

Omschrijving en toelichting

Bestaande projecten en activiteiten binnen de organisatie bij de diverse beleidsvelden beoordelen op duurzaamheid en een treetje hoger op de ladder krijgen.

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Projectenlijst met beschrijving van extra inspanningen vanuit het duurzaamheidsprogramma

Rapportage over 3^e kwartaal 2008

Op de eerste versie van de DO-ladder zijn 10 projecten gekomen. Dit zijn allen projecten waar de afdelingen mee aan de slag gaan. Momenteel wordt gewerkt aan het toevoegen van duurzaamheidsaspecten aan deze projecten. Voorbeelden:

- duurzaam inkopen: o.a. aandacht voor sociale- en milieuaspecten (zie hierboven)
- goederen vervoer: uitwerken betrokkenheid omwonenden en monitoring van leefkwaliteit
- ICT-cradle to cradle: opzetten van diverse proeftuinen
- Energie zuinig asfalt: opschalen van duurzame initiatieven tot stand beleid
- Gebiedsgerichte projecten: inbreng van duurzame ideeën voor Vliegbasis Soesterberg door het organiseren van een atelier met innovatieve vrijdenkers
- Klimaatneutraal provinciehuis: verkennen van mogelijkheden bij renovatie van de sterren
- Innovatieve veestallen: koppeling aan initiatief op dit gebied met de Universiteit van Wageningen

Uitdaging is om het komende kwartaal deze bewegingen en ruwe ideeën om te zetten in concrete acties gefinancierd met de duurzaamheidsmiddelen

Vooruitblik op 4^e kwartaal 2008

Projectenlijst met daarin uitgewerkt de aanpak van de verbeteropties opstellen en voor besluitvorming aanbieden.

Nieuwe projecten op de DO-ladder plaatsen.

Financiën 2008

Middelen zijn nog niet aan interne projecten gekoppeld

3. Nieuwe Projecten

Omschrijving en toelichting

Stimuleren van nieuwe initiatieven en creativiteit bij onze externe relaties (gemeenten, bedrijven en maatschappelijke organisaties)

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Subsidiekader en verordening voor projecten van externen
Eerste tranche projecten

Rapportage over 3^e kwartaal 2008

Nadere eisen m.b.t. de Kaderverordening Duurzaamheid Energie en Klimaat zijn door GS vastgesteld. Op 1 oktober is de subsidieverordening in werking getreden. Mogelijkheden van de subsidieregelingen zijn breed onder de aandacht gebracht via website, persberichten en brochure. Er komen veel aanvragen voor een intake gesprek binnen. De eerste projecten worden in oktober verwacht.

Vooruitblik op 4^e kwartaal 2008

Intensieve communicatie en advisering over nader eisen binnen duurzaamheidsprojecten van derden
Verlenen van de eerste subsidiebeschikkingen.

Financiën 2008

Middelen zijn nog niet aan projecten gekoppeld. Zal naar verwachting snel gebeuren nu subsidies worden aangevraagd.

4. Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO)

Omschrijving en toelichting

Koppelen van ondersteunende en inspirerende leer- en participatie trajecten aan deze duurzaamheidsprojecten

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Lijst met projecten op het gebied van stimuleren kennis en vaardigheden

- gekoppeld aan actieplan duurzaamheid
- vanuit een ander duurzaamheidskader
- vanuit maatschappelijk initiatief

Rapportage over 3^e kwartaal 2008

Het Ambitiestatement is door de landelijke stuurgroep (met complimenten) goedgekeurd en LNV moet nog steeds de subsidiebeschikking afgeven.

Voortlopend hierop zijn drie opdrachten verstrekt voor het uitvoeren van leer- en participatieprojecten:

- stimuleren van C2C bij productontwikkeling Utrechtse bedrijven (strategie en realisatie)
- duurzaam inkopen in de wegenbouw bij gemeenten en provincie
- bevorderen van duurzaamheid in de stad door stimuleren van particulier initiatief (groene wens)

Naast dergelijke gerichte opdrachten is LvDO opgenomen als regeling binnen de subsidie Duurzaamheid Energie en Klimaat

Vooruitblik op 4^e kwartaal 2008

Met openstelling van de subsidie regeling worden ook leerprojecten in gang gezet. Verlenen van de eerste subsidiebeschikkingen

Financiën 2008

Van de Actieprogramma middelen is 100% van de provinciale middelen voor leerprojecten gebruikt. Extra middelen komen binnenkort vanuit LNV.

5. Voorlichting

Omschrijving en toelichting

Partijen met wie wij binnen dit programma gaan samenwerken betrokken houden en met elkaar verbinden, derden door het programma inspireren.

Geplande resultaten in 2008

Communicatiestrategie en infrastructuur

Rapportage over 3^e kwartaal 2008

Van de DO-ladder en het afwegingskader is een duurzaamheidskrant gemaakt. Deze krant zal in het laatste kwartaal worden verspreid onder interne en externe stakeholders. Afwegingskader en ladder worden geregeld gepresenteerd bij gemeenten en andere geïnteresseerden. Wijze en mate van publiciteit dient echter meer gepland en volgens een vastgestelde strategie worden uitgevoerd.

Vooruitblik op 4^e kwartaal 2008

Uitwerken communicatie strategie. Speerpunten:

- werk gerelateerd
 - samenhang
 - bestaande middelen en kanalen
 - opbouwen extern kennis- en uitwisselingsnetwerk
 - openheid: wij zijn in (duurzame) ontwikkeling, help ons
- Ontwikkelen van communicatie-instrumenten en organisatie.

Financiën 2008

40% van budget besteed

6. Monitoring

Omschrijving en toelichting

Verantwoording afleggen over onze vorderingen op het gebied van duurzaamheid

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Wijze van monitoring, nulmeting, relatie met duurzaamheidsmonitor Telos

Rapportage over 3^e kwartaal 2008

Monitoring systeem m.b.t. effect van het Actieplan Duurzaamheid op mate van duurzaamheid van de projecten en duurzaamheid binnen de projecten worden verder geformaliseerd.

Vooruitblik op 4^e kwartaal 2008

Bijeenkomst met alle projectleiders over afspraken m.b.t. monitoring (nul-meting en meting van de voortgang).

Verdere uitwerking monitor i.s.m. projectleiders; opleveren monitoringssysteem. proefdraaien met de huidige serie "ladderprojecten".

Financiën 2008

De monitor wordt in eigen beheer ontwikkeld. Er zijn derhalve nog geen financiële middelen ingezet.

Programma Klimaat op Orde

Doelstellingen en projecten in beeld

Hoofddoelstellingen programma Klimaat op Orde 2008-2011

A: Terugdringen van broeikasgasemissies
 Versnelling en vermeerdering van activiteiten en initiatieven in de provincie Utrecht die leiden tot reductie van uitstoot van broeikasgassen.

B: Opvangen en aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering
 Medio 2011 is de basis voor klimaatbestendig ruimtegebruik en klimaatbestendig beleid verankerd in provinciaal beleid, gemeentelijk beleid en wordt klimaatbestendigheid als onderlegger meegenomen bij de (her)inrichting van bestaande bouw, nieuwe bebouwing en landelijk gebied op de terreinen water, economie, mobiliteit, natuur, landbouw en stedenbouw

Programmadoelstellingen fase 1 2008-2009

Groei PARTICIPATIE en inspanning van partners
 Bewustwording vergroten en uitdagen van partners (voorkomen klimaatverandering en aanpassen)

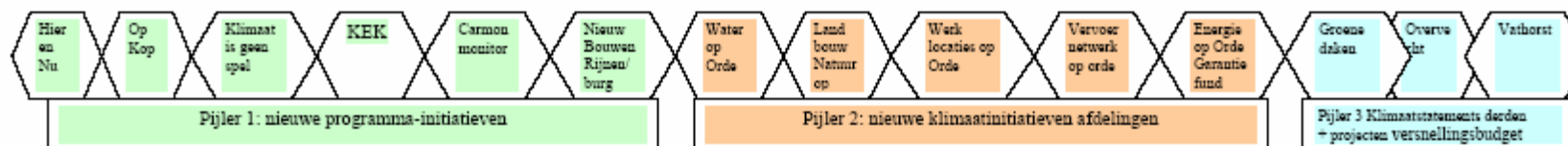
Meer praktische KENNIS over probleemstelling en oplossingsrichtingen

1. Toolbox met instrumenten (mitigatie en adaptatie)
2. Inzicht in concrete ruimtelijke gevolgen/kansen en bedreigingen
3. Kennisverspreiding

AANPAKKEN: meer (voorbeeld)projecten

A: 100 organisaties die klimaatneutraal handelen
 B: nieuwe initiatieven gericht op broeikasgasreductie die als vliegwiel/voorbeeld voor anderen dienen
 C: Uitvoering adaptatie pilots

BORGEN:
 Kennis uit onderzoek en pilots samenbundelen en positioneren bij provinciaal en gemeentelijk beleid en samenwerkingspartners

Programma Klimaat op Orde Status van de deelprojecten

Inhoudelijke voortgang van de projecten treft u aan in de bijlage.

Kwartiermaken/initiatieffase	1
Vorbereidingsfase	2
Uitvoeringsfase	3
Afronding/evaluatiefase	4

Project	Doelstelling	Fase
PIJLER 1: Nieuwe programma initiatieven		
1. Hier en Nu	1. Klimaatneutraal kantoor in 2008 en	3
	2. klimaatneutrale organisatie in 2010	2
2. Op kop	100 klimaatneutrale organisaties in 2010	3
3a Klimateffectkaarten	1. Oplevering 1 ^e generatieschetskaarten in 2008	3
	2. Klimaatatlas (2 ^e generatiekaarten in 2009)	2
3b Meters Meten	Mitigatiemonitor: periodieke voetafdruk provincie en gemeenten en monitoring initiatieven die leiden tot reductie broeikasgassen, in samenwerking met gemeenten.	3
4. Nieuw Bouwen Rijnenburg	Een klimaatbestendig en duurzaam ontwerp voor Rijnenburg dat geïntegreerd wordt in het masterplan	3
5. Klimaat is geen spel	Eerste fase: 5 pilotscholen + 15 volgende scholen doen mee aan een "klimaatspel" waarbij het gaat om de meest creatieve school die werkt aan oplossingen voor klimaat en bewustwording	3
Pijler 2: Nieuwe afdelingsinitiatieven		
1. Water op Orde	In drie gebieden wordt samen met de waterschappen en gemeenten de effecten van klimaatverandering op het lokale watersysteem (overlast, tekorten, overstromingsrisico's, waterkwaliteit) in beeld gebracht voor de lange termijn en worden gezamenlijk ideeën ontwikkeld om lokale ruimtelijke plannen water en toekomstbestendiger te maken.	2
3. Vervoersnetwerk op orde	In werking stellen van een proces dat moet leiden tot een klimaatbestendiger vervoersnetwerk.	2
4. Landbouw op Orde	Ontwikkeling van mitigerende projecten én adaptatieprojecten om de landbouwsector klimaatbestendiger en klimaatneutraler te maken.	2
5. Natuur op Orde	Klimaatverandering biedt ook kansen voor natuur: meer waterberging is kans voor extra natte natuur, verandering van biodiversiteit pleit voor een nog robuustere EHS. De landbouwsector krijgt ook een steeds belangrijkere rol als natuurbeheerder.	1
6. Bedrijventerreinen op Orde	Proces dat ervoor moet zorgen dat klimaatneutraliteit en klimaatbestendigheid bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen automatisch wordt meegenomen.	3
Pijler 3: vijf klimaat statements derden		
	Aanjagen/opsporen van vijf grote voorbeeldprojecten van derden, waar samenwerking met of ondersteuning van provincie gevraagd is.	2

Hoogtepunten 3^e kwartaal (juli-september 2008)

Project Op Kop – 17 september 2008

Eerste expertmeeting voor koplopers (klimaatneutrale organisaties) en ondertekening koploperverklaring door vijf nieuwe koplopende organisaties. 6 Organisaties spraken de intentie uit koploper te willen worden.

Project Klimaat is geen spel – 17 september 2008

Presentatie van de vijf pilotscholen over hun klimaatschoolprogramma en informatieronde voor 17 belangstellende scholen die zich bij dit project willen aansluiten.

Project Rijnenburg – 19 en 30 september

19 september: 1^e expermeeting voor de experts die gaan participeren in het project
30 september: Inspiratiebijeenkomst en bestuurlijk debat over het ambitieniveau

Project Klimateffectkaarten – Augustus 2008

Augustus 2008: oplevering van de eerste generatie klimateffectkaarten(door KNMI, Alterra, DHV, Ruimte voor Klimaat). Deze kaarten dienen als basis om de effecten van klimaatverandering voor specifieke gebieden in de provincie Utrecht beter te doorgronden. Het komende jaar zullen de kaarten gekoppeld worden aan provinciale geodata gegevens en beleidgegevens, zullen kenniscentra aan de slag gaan met specifieke verdiepingsvragen, en zal regelmatig met partners debatten worden georganiseerd over het omgaan met maatschappelijke risico's ten gevolge van klimaatverandering.

Bijlagen Programma klimaat

Bijlage 1: voortgang deelprojecten (inhoudelijke beschrijving) pagina 10

Bijlage 2: financieel overzicht pagina 18

Projecten

PIJLER 1: Nieuwe impulsen	Stand van Zaken
<p>1. Hier en Nu Implementatie klimaatneutrale organisatie conform het implementatieplan. Leerervaringen uit dit traject worden meegenomen in het project Op Kop.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nieuw contract groene stroom met ENECO tegen inkoopprijs inclusief Paushuize! - Tot 2010 is er een contract afgesloten om de uitstoot van CO2 te compenseren met aanplant van bomen. Binnen dit contract worden andere compensatiemogelijkheden (gericht op duurzame energie) opgenomen. - Eind september is het implementatieplan (bundel van projecten gericht op reductie van CO2 uitstoot) gereed om te werken aan een klimaatneutrale <i>organisatie</i>, waarvoor de uitkomsten van de 0-meting (Greenhouse-protocol) als basis dienen. 22 oktober wordt het plan behandeld in de DR.
<p>2. Op Kop Totaal 100 klimaatneutrale organisaties in 2010. Met behulp van ambassadeurs worden organisaties geworven en ondersteund in hun traject naar koploperschap. De ambassadeurs werken met een toolbox en worden ondersteund door een backoffice.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 15 organisaties hebben inmiddels getekend om koploper te worden - Volgende expertmeeting is op 4 november. Onderwerpen: mobiliteit en duurzaam inkopen. - De eerste 20 potentiële koplopers krijgen €800,- subsidie voor het maken van een CO2-footprint. - Koplopers kunnen max €100.000,- subsidie ontvangen voor investeringen in energiebesparing en duurzame energie maatregelen met een terugverdientijd langer dan 10 jaar. (GS-besluit op 23 september 2008, subsidieregeling duurzaamheid, energie en klimaat)
<p>3a. Klimaateffectkaarten Ontwikkelen van complete klimaatatlas voor de provincie Utrecht. De kaarten geven inzicht in de primaire en secundaire effecten van klimaatverandering in de provincie. Oplevering in 2009.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Klimaateffetschetsboek is opgeleverd in augustus 2008 (de 1^e versie van de atlas, deze wordt verder uitgewerkt) - In september 2008 was er een kleine publicatie over de klimaateffectkaarten van alle participerende provincies vanuit IPO - In november en december worden de eerste generatie kaarten gekoppeld aan provinciale geodata gegevens en provinciaal beleid. - In december, januari worden maatschappelijk debatten gevoerd met lokale partijen waaronder gemeenten en waterschappen aan de hand van schetskaarten - Op basis van expert judgement zijn secundaire klimaateffecten benoemd voor verschillende thema's. Uitwerking van deze effecten en beantwoording van onderzoeksvragen op deze gebieden moeten leiden tot een complete klimaatatlas.

PIJLER 1: Nieuwe impulsen	Stand van Zaken
<p>3b. Meters Meten (monitor)</p> <p>Samen met gemeenten en ecofys bouwen aan een mitigatie monitor , waarmee het effect van gemeentelijke en provinciale initiatieven wordt vertaald naar CO2 reductie.</p>	<p>Met een aantal gemeenten wordt gewerkt aan het invullen van een monitorsysteem (effect en effectiviteit van mitigatie projecten). Ook milieudiensten zijn aangehaakt. Gemeenten worden door Ecofys ondersteunt in hun vraag naar een lokale CO₂- nulmeting, zodat de CO₂-reductie te meten is. Concreet betekent dit tot nu toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gemeenten Soest, Nieuwegein, Houten en Leusden hebben de software aangeschaft - Gemeente Utrecht heeft toegezegd de software aan te schaffen - Milieudienst Zuid-Oost onderzoekt of zij de software aan wil schaffen ter ondersteuning van de gemeenten in deze regio
<p>4. Nieuw Bouwen Rijnenburg</p> <p>In samenwerking met de gemeente Utrecht (dmv intentieovereenkomst) maakt de provincie zich hard voor het invoeren van klimaatbestendigheid en duurzaamheid in de ontwikkeling van Rijnenburg.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dit project is één van dé icoonprojecten van het programma klimaat op Orde. - Dit project is in juli 2008 aangemerkt als nationale hotspot. - Verschillende experts willen participeren in dit project, hiervoor is op 19 september een oriëntatiemiddag georganiseerd. - Op 30 september is een inspiratiebijeenkomst en een bestuurlijk debat over het ambitieniveau georganiseerd met aansluitend een 2/daagse werksessie. Onderwerpen: Cradle 2 Cradle (Prof.dr. M. Braungard) en adaptatie aan klimaatverandering (Prof.dr.ir. P. Vellinga).
<p>5. Klimaat is geen spel</p> <p>In de vorm van een spel wordt gewerkt aan bewustwording binnen een doelgroep. In de eerste fase van het project zijn dit scholen in de provincie Utrecht. Er is gestart met 5 pilotscholen. In het schooljaar 2009-2010 volgen 15 andere scholen. De school die het meest creatief werkt aan oplossing voor klimaatverandering en bewustwording maakt kans op €5000,- om te besteden aan energiemaatregelen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De deelnemende scholen ontvangen een pakket met kleine windmolen en 3 zonnecellen inclusief meetapparatuur en worden bij lessen ondersteund. - Op 17 september 2008 hebben de 5 pilotscholen hun plannen gepresenteerd aan andere scholen, dit is de start van hun competitie. - 17 scholen hebben zich aangemeld voor de competitieronde 2009-2010. (15 scholen zijn begroot) - Uitvoering in samenwerking met SOM onderwijsprojecten, AD Utrechts Nieuwsblad en www.Unieuws.nl. - Het project wordt mogelijk verlengt voor een andere doelgroep.

PIJLER 2: Nieuwe afdelingsimpulsen	Stand van Zaken
<p>Water op Orde</p> <p>In drie gebieden wordt samen met de waterschappen en gemeenten de effecten van klimaatverandering op het lokale watersysteem (overlast, tekorten, overstromingsrisico's, waterkwaliteit) in beeld gebracht voor de lange termijn en worden gezamenlijk ideeën ontwikkeld om lokale ruimtelijke plannen water en toekomstbestendiger te maken.</p>	<p>Op grond van de klimaateffectkaarten zijn drie gebieden gedefinieerd: Omgeving Amersfoort (risico's extreme wateroverlast), omgeving veenweide (risico's m.b.t. droogte) en Rijnenburg (totale watersysteem en overstromingsrisico's). Met de drie waterschappen zijn contacten gelegd. Waterschap Vallei en Eem zijn op grond van deze signalen een klimaatvisie aan het ontwerpen. Met gemeente Amersfoort (Vathorst) zijn contacten gelegd om een gezamenlijke analyse te maken rondom dit onderwerp.</p> <p>De uitkomsten van deze pilots worden gebruikt en beschikbaar gesteld voor andere initiatieven. Ook worden deze uitkomsten geborgd in de op te stellen strategische notities van de afdeling BEW, zoals het waterplan en de bodemvisie.</p>
<p>Vervoersnetwerk op Orde</p> <p>Aan de hand van klimaateffectkaarten, en anders bestaande kaarten wordt een analyse gemaakt van de meest kwetsbare vervoersnetwerken als het gaat om overstromingsrisico's en extreme wateroverlast. Na deze analyse zullen met diverse partijen de risico's in kaart worden gebracht en oplossingsrichtingen worden ontwikkeld. Dit moet leiden tot een klimaatbestendiger vervoersnetwerk.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Met provincie Gelderland en Flevoland over aanhaken op het evacuatieplan van Veiligheidsregio Utrecht. - Met hulp van klimaateffectkaarten worden de kwetsbare plekken in het vervoersnetwerk opgespoord. Met lokale partijen en rijkswaterstaat wordt een plan ontwikkeld het vervoersnetwerk aan te pakken om dit klimaatbestendiger te maken. <p><i>NB: Afdeling mobiliteit werkt binnen eigen afdelingsbeleid aan diverse mitigatie projecten. Deze maken geen onderdeel van het programma klimaat. Hierover kan wel meer in de context van klimaat gecommuniceerd worden (bijvoorbeeld richting commissie en PS).</i></p>

PIJLER 2: Nieuwe afdelingsimpulsen	Stand van Zaken
<p>Landbouw op Orde</p> <p>Ontwikkeling van mitigerende projecten én adaptatieprojecten om de landbouwsector klimaatbestendig er en klimaatneutraler te maken. Dit valt uiteen in twee sporen binnen het project gericht op adaptatie en mitigatie.</p> <p>Met LTO, NMU, en twee waterschappen zijn 10 projecten gedefinieerd om adaptatie als kans op te pakken voor landbouw en natuur.</p> <p>Rondom mitigatie worden agrarische bedrijven benaderd om een actieve bijdrage te leveren aan het terugdringen van broeikasgassen.</p>	<p>Adaptatie: Voor adaptatie m.b.t landbouw is naar combinaties met natuur, water en gebiedsontwikkeling gezocht:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering van project rietteelt: studie naar mogelijkheden voor intensivering van Rietteelt als adaptatie én mitigatieproject in Veengebieden. - Groen / blauwe werken (natuur& waterbeheer door agrariërs als extra functie/inkomsten) - 2 pilots in AVP gebieden <p>Mitigatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering haalbaarheidsonderzoek naar aardwarmtebenutting door glastuinbouwer Van Dijk - Overleg met Milieu over stimuleren zonnepanelen op veestallen - Overleg met ILG en LTO over voorlichting naar boeren - Projecten Duurzame Stallen en Verhoging Levensduur melkvee worden ontwikkeld voor Actieprogramma Duurzaamheid
<p>Natuur op Orde</p> <p>Klimaatverandering biedt kansen voor natuur: meer waterberging is kans voor extra natte natuur, verandering van biodiversiteit pleit voor een nog robuustere EHS. De landbouwsector krijgt ook een steeds belangrijkere rol als natuurbeheerder.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Natura 2000 (Oostelijke Vechtplassen) als pilotgebied om het beheerplan klimaatbestendig te maken. - Groen/blauwe werken (koppeling met Landbouw op Orde) - Werken aan robuuste verbindingzones: de twee meest robuuste verbindingzones lopen over de Heuvelrug en door het Groene Hart (groene ruggegraat). in overleg met de programmagroep het groene hart worden momenteel kansen opgespoord binnen de groene ruggegraat - Verkenning op een 2^e pilot vanuit het AVP (oriëntatie Zegveld Noord)

PIJLER 2: Nieuwe afdelingsimpulsen	Stand van Zaken
<p>Werklocaties/ bedrijventerreinen op Orde</p> <p>Proces dat ervoor moet zorgen dat klimaatneutraliteit en klimaatbestendigheid bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen automatisch wordt meegenomen.</p> <p>Samen met diverse partijen (waaronder bedrijven, KvK, ruimte voor klimaat en waterschappen) is een klimaattoets ontwikkeld.</p> <p>Initiatiefnemers voor de ontwikkeling van bedrijventerreinen (zowel herstructurering als nieuw) kunnen de ontwikkeling langs deze lat leggen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Provincie Utrecht en Kamer van Koophandel Midden Nederland gaan gezamenlijk kennis opdoen in de (on)mogelijkheden om bij de locatiekeuze, de plan- en ontwerpfase van bedrijventerreinen en op bestaande bedrijventerreinen rekening te houden met klimaatverandering. Dit om beter te kunnen adviseren inzake klimaatbestendig (ruimte en water) en klimaatneutraal (binnen en buitenruimte gebouwen) bouwen en (her)ontwikkelen. - Bouwbedrijf Visser en Hopman en Credo Integrale Planontwikkeling zijn gestart met een onderzoek naar het duurzaam en klimaatbestendig ontwikkelen van bedrijventerrein Haarbrug-Zuid (Bunschoten). Dit wordt ondersteund vanuit actieprogramma duurzaamheid. - De ondernemerskring Overvecht-Noord (bedrijventerrein Overvecht-Noord) is door de klimaatcheck op extra ideeën gebracht en wil nu een stap verder gaan door maatregelen op te nemen in het ontwikkelplan voor het bedrijventerrein. De KvK ondersteunt deze visie. <p>Komend kwartaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - M.b.v de pilots de klimaatcheck voor bedrijventerreinen aanscherpen. - Communicatietraject ontwikkelen en starten m.b.t. deze methodiek

Pijler 3: klimaatstatements	Stand van Zaken
Potentiële projecten	
Klimaatbestendig en klimaatneutraal bedrijventerreinen Overvecht en Haarbrug Zuid (Bunschoten)	<p>Het project Economie op Orde heeft het bedrijventerrein Overvecht tijdens de klimaattop als pilot gebruikt om de plannen langs de klimaatlat te leggen.</p> <p>Ondernemersvereniging Overvecht is daar zo enthousiast van geraakt dat zij het plan ook feitelijk klimaatbestendig willen doorontwikkelen. Dat betekent dat zij zowel mitigatie als de adaptatiemaatregelen willen opnemen. Aangezien gemeente Utrecht echter andere besluiten rondom de ontwikkeling van het gebied hebben genomen, is nog onzeker of dit project daadwerkelijk van de grond gaat komen. Ondersteuning vanuit de provincie is denkbaar, bijvoorbeeld door als intermediair op te treden (in de rol van wegnemen van knelpunten).</p> <p>Een tweede bedrijventerrein dat zich als pilot aandient is Haarbrug Zuid in Bunschoten. Deze zijn een concreet onderzoek gestart naar mogelijkheden voor een duurzame ontwikkeling.</p>
Groene daken in stationsgebied	<p>In gezamenlijk opdrachtgeverschap voeren de provincie en gemeente Utrecht een haalbaarheidsonderzoek uit naar de toepassing van 'groene daken' in het stationsgebied (daken met de volgende functies: waterberging, energielevering en besparing, afvangen fijnstof, multifunctioneel ruimtegebruik).</p> <p>In het derde en vierde kwartaal zal kennis worden opgebouwd door in een proefomgeving in Overvecht het systeem aan te leggen en de uitkomsten te bestuderen. Deze proef moet later leiden tot het grootschalig aanleggen van 'groene daken' in het (vernieuwde) stationsgebied.</p>
Duurzame weg	<p>Met movares wordt gekeken naar een pilotomgeving voor de ontwikkeling van een duurzame weg (overkapping, waardoor energie onttrokken kan worden). Amersfoort, Rijnenburg, Woerden zijn locaties waar kansen liggen</p>
Vathorst	<p>Net als Rijnenburg heeft ook Amersfoort de ambitie een onderdeel van Vathorst volledig duurzaam en klimaatbestendig te ontwikkelen.</p>

Versnellingsbudget/ subsidies Stand van Zaken

Versnellingsbudget 2007	Vanuit het budget 2007 is subsidie verstrekt aan: Project Inzamelingsstelsel frituurvet € 20.000,- Project Duurzame energie uit olifantengras €100.000,- Project Park Rozendaal Energiebewust! € 25.000,-
Versnellingsbudget 2008	Op 23 september heeft GS de subsidieregels vastgesteld. Per 1 oktober 2008 is de subsidieregeling van kracht. Voor de volgende projecten wordt een aanvraag verwacht: <ul style="list-style-type: none">- Onderzoek naar groene daken met waterberging (als onderdeel van het haalbaarheidsonderzoek voor het stationsgebied, zie klimaatstatements). Schatting: €100.000,-- Onderzoeken naar decompositie van veen, waterkwaliteit en adaptatiestrategieën in veengebieden ihkv Hotspot Veenweide Kennis voor Klimaat. Schatting: €50.000,-- Energie opwekken uit afval: duurzaam hergebruik en verkleinen van de afvalberg. Schatting: €75.000,-- Pilot gebouwgebonden windmolentjes (samen met gemeenten Houten en Amersfoort) Schatting: €50.000,- tot €100.000,-- Opzetten van een organisatiesysteem voor het inzamelen en verbranden van biomassa tbv energie, afgestemd op landschapsbeheer en -inrichting, regio Heuvelrug. Schatting: €50.000,-

**Kennis voor klimaat
Hotspot Veenweide****Aanleiding**

Het landelijk programma ruimte voor klimaat heeft op grond van een ronde langs provincies eind 1996 een aantal HOTSPOTS benoemd, waar kennisvragen liggen. Uit deze ronde is het landelijk kennisprogramma "Kennis voor Klimaat" ontstaan.

Hotspot Veenweide

Regio Midden Nederland heeft hotspot Veenweide/ondiepe meren opgevoerd. De WUR, Universiteit Utrecht en TNO werken samen aan onderzoeksvragen die betrekking hebben op deze hotspot.

Met enkele provinciale adviseurs hebben we de kennisvraag m.b.t. de veenweide explicieter gemaakt. Deze kennisvragen heb ik ingebracht tijdens een werksessie van Kennis voor klimaat.

Kennisvraag

Onze kennisvraag bouwt voort op reeds vergaarde informatie vanuit het project "Waar moet het heen met het Veen". In dit project is de impact van klimaatverandering (en met name droogterisico's) niet meegenomen. Het is belangrijk dit wel te doen om de klimaatbestendigheid van belangrijke keuzes en de aanpak rondom het veen te kunnen garanderen en op tijd binnen de aanpak te anticiperen.

Samenwerking met RUU en TNO (en WUR)

De universiteit Utrecht en het TNO wil heel graag op dit terrein een actieve samenwerking met provincie Utrecht. Ik ben gevraagd om vanuit het programma klimaat en namens de provincie Utrecht te participeren als stakeholder bij deze kennishotspot.

Bijlage 2: Financiën

Voor het gehele programma is voor deze collegeperiode €4.000.000,- ter beschikking gesteld door PS. Bij vaststelling van het programma door PS op 19 mei 2008 is ook de programmabegroting vastgesteld. Hieronder een overzicht van de financiële stand van zaken tot en met het 3^e kwartaal van 2008 op basis van deze programmabegroting.

Financieel overzicht

Onderstaande tabel geeft inzicht in de totale programmabegroting over 2008 en 2009.

Programmabegroting 2007-2009							
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lasten regulier		192.000	364.000				
Lasten uitvoeringsprogramma			3.204.812	795.188			
Baten							
Totaalsaldo meerjarig:	Jaarsaldi:	192.000	3.568.812	795.188			

Onderstaande tabel geeft inzicht in de budgetten over 2008 gesplitst naar middelen uit

A: reguliere en B: middelen uit het uitvoeringsprogramma verkregen.

A: Financiën 2008 t/m 3e kwartaal 2008 op begroting Regulier (toelichting: 5)				
Budgetnaam	Budget	Verplicht	Realisatie	Restant saldo
Versnellingsbudget 2007	€ 364.000	€ 338.500	€ 15.000	€ 10.500
Totaal	€ 364.000	€ 338.500	€ 15.000	€ 10.500

B: Financiën 2008 t/m 3e kwartaal 2008 op begroting Uitvoeringsprogramma College				
Budgetnaam	Budget	Verplicht	Realisatie	Restant saldo
Programma algemeen	€ 435.188	€ 5.335	€ 181.238	€ 248.614
Ondersteuningsbudget	€ 350.000	€ 0	€ 0	€ 350.000
Overige (Europa, netwerkontwikkeling etc)	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 50.000
Pijler 1 (toelichting: 1)	€ 1.504.320	€ 247.896	€ 127.542	€ 1.128.881
Pijler 2 (toelichting: 2)	€ 396.735	€ 0	€ 14.131	€ 382.603
Pijler 3 (toelichting: 3)	€ 20.000	€ 0	€ 0	€ 20.000
Versnellingsbudget 2008	€ 400.000	€ 25.000	€ 0	€ 375.000
Onvoorzien	€ 59.069	€ 0	€ 0	€ 59.069
Totaal (toelichting: 4)	€ 3.215.312	€ 278.231	€ 322.911	€ 2.614.167

(Toelichting op de tabellen: zie onderaan)

Najaarsrapportage (overboeking naar 2009)

Het programma Klimaat op Orde heeft een looptijd van vier jaar. De beschikbare middelen (4 mio) worden gebruikt voor de eerste fase van het programma (2008/2009), waarmee de begroting 2008 en een gedeelte van 2009 zijn gedekt. Voor de dekking van overige activiteiten in 2009 en de jaren daarna moet het budget gaandeweg worden aangevuld (door afdelingen en andere programma's). De voortgang van het totale programma ligt op koers. De deelprojecten zijn in samenspraak met partners verder ontwikkeld en 7 van de 12 projecten zijn in de uitvoeringsfase. Voor de overige vier projecten is de verwachting dat deze in het 4^e kwartaal 2008 in uitvoering gaan. De activiteiten van de meeste projecten hebben een doorloop in 2009. Voor een evenwichtigere spreiding van middelen over het programma zal een deel van de middelen daarom alvast worden overgeheveld naar 2009.

Volgens de najaarsrapportage 2008, door GS in concept vastgesteld op 7 oktober 2008, zal € 635.000 van het restant saldo alvast worden overgeboekt naar 2009. Dit wordt in 2009 aangewend voor de uitvoering van afdelingsprojecten (pijler 2) waarvan de begroting nog niet is gedekt.

Na overheveling resteert nog € 1.979.167,- voor 2008.

Dit wordt besteed aan verdere uitvoering van de projecten in 2008. Naar verwachting wordt een gedeelte hiervan met de jaarrekening 2008 via de projectreserve meegenomen naar 2009.

Toelichting op tabellen A en B:

1. Pijler 1 bevat de programmaprojecten *Hier en Nu*, *Op Kop*, *Klimaat-effectkaarten*, *Meters Meten*, *Nieuw Bouwen Rijnenburg* en het project *Klimaat is (g)een spel*.
2. Pijler 2 bevat de afdelingsprojecten *Energie op Orde*, *Water op Orde*, *Vervoersnetwerk op Orde*, *Natuur op Orde*, *Landbouw op Orde* en *Economie op Orde*.
Deze projecten zitten in de voorbereidingsfase waardoor er relatief weinig uitgaven zijn gedaan. Daarnaast zijn nog niet alle uren via het tijdschrijven verwerkt. Een deel van het budget wordt overgeheveld en aangewend voor uitvoering van de projecten in 2009.
3. Pijler 3 is het aanjaagbudget voor het werven van 5 *klimaatstatements* van derden.
4. De financiële administratie van *intern* gemaakt kosten (apparaatskosten, algemene kosten e.d.) zijn bij aanlevering van deze gegevens niet volledig verwerkt. Dit betekent dat de uitgaven in het derde kwartaal hoger liggen dan in dit overzicht is weergegeven.
5. Vanuit 2007 is de reservering van € 364.000 overgeboekt naar 2008, vermeld in de tabel regulier, dit bedrag is bijna geheel in verplichting vastgelegd (versnellingsbudget/ subsidies 2007). Inmiddels is daarvan € 15.000,- gerealiseerd. Het restantsaldo 2007 € 10.500,- is bestemd in de begroting voor 2008.